

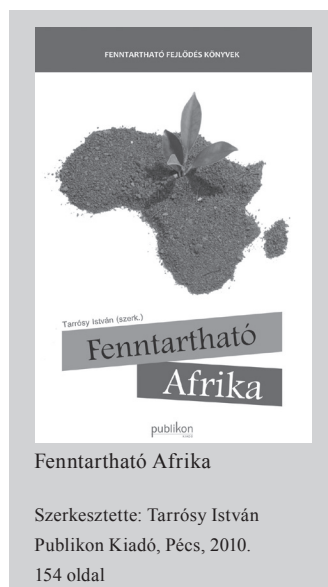
FENNTARTHATÓ AFRIKA

Írta: Besenyő János

Nemrégiben került a kezembe a Publikon Kiadó által jegyzett *Fenntartható Afrika* című könyv amelyet, amikor elkezdtem, szinte le se tudtam tenni. A kiadó méltónak bizonyult a hírére, ismét olyan, Afrika témájú könyvet adott ki, amely méltán tarthat igényt a szélesebb közönség figyelmére is. Az elmúlt évek során a Publikon olyan szakmai műhellyé vált, amellyel, az Afrikával foglalkozó tudósok, kutatók, biztonságpolitikai szakértők, vagy éppen ilyen témából diplomamunkát írók valamilyen módon találkoztak. A kiadó a 2010-es évben elindított egy Afrika témájú könyvsorozatot, amelyben olyan témákat tárnak az olvasók elé, amelyek elősegítik a tőlünk földrajzi értelemben vett távolabbi térségek (jelesül az afrikai kontinens) problémáinak jobb megértését, és többféle módon is hasznosítható tudást nyújtanak.

A kiadó jelen kötetben több fiatal tudós számára biztosított lehetőséget az általuk folytatott kutatások ismertetésére. A könyv fő témája a fenntarthatóság, illetve a szerzők több, egymástól független és különböző aspektusból is megvizsgálják a fekete kontinens fenntarthatóságát. Az „Afrika Tanulmányok” szerkesztői, szerzői, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Politikai Tanulmányok Tanszék hallgatói, és oktatói által jegyzett kötet egyik fő erőssége, hogy a benne közreadott hat tanulmányban a megszokott jó vagy rossz sémáktól elvonatkoztatva, a földrésről a tényleges (bár alkalmanként kritikus hangvételű) információkat osztják meg az olvasókkal. Több olyan összefüggést is felfedezhetünk, amelyek Európára és benne hazánkra is hatással bír. Márpedig sem az Európai Unió soros elnökeként, sem pedig az EU és a NATO szövetségi kötelezettségeinkből adódóan nem tehetjük meg, hogy Afrikát figyelmen kívül hagyjuk, vagy bármilyen más módon negligáljuk.

Tarrósy István, PhD, Afrika-kutató, a PTE BTK Politikai Tudományok Tanszékének adjunktusa, aki egyúttal a kötet szerkesztője is, írásában bemutatja, hogy a fekete földrész és az ott nyersanyag miatt „nyomuló” nagy és középhatalmak (USA,

Kína, India, Brazília, stb.) kapcsolatát egy számunkra szokatlan szegmensből. Nem arra vezet rá minket, hogy mit lehet elvinni az afrikai országokból és milyen gazdasági lehetőségeink lehetnének, hanem a külföldi országokkal partnerségi viszonyt kiépíteni képes Afrika, hogy profitálhat a nagymértékű nyersanyagéhségből, illetve hogyan fordíthatja azt úgy a javára, hogy abból ne csak egy szűk hatalmi réteg részesedhessen. Ehhez azonban szükséges egy „Afrika stratégia”, illetve több speciális ország, térségspecifikus koncepció megalkotása – e témát Tarrósy különösen fontosnak tartja, és számos fórumon (e tanulmány mellett) nyomatékkal érvel fontossága mellett. A pécsi Afrika Kutatóközpont alapítója tanulmányban bemutatja a kontinens és a világ más államainak kapcsolatát az elmúlt évszázadok során, beleértve a különböző gyarmatosítási kísérleteket is. Külön pozitívum, hogy kimondja: Afrika jelenlegi állapotáért nem csak az európai gyarmatosítás vonható felelősségre,

„...sem az Európai Unió soros elnökeként, sem pedig az EU és a NATO szövetségi kötelezettségeinkből adódóan nem tehetjük meg, hogy Afrikát figyelmen kívül hagyjuk, vagy bármilyen más módon negligáljuk.”

hanem az 1960-as években és az óta hatalomra került, sok esetben despotikus, saját népeiket elnyomó, kizsákmányoló afrikai elittek is.¹ Rávilágít a fenntartható afrikai gazdasági növekedés egyik legfontosabb aspektusának számító regionális struktúrák meglétére, a regionális együttműködések kiépítettségét és működőképességét. A fejezetben lényeges információt találhatunk még a NEPAD (Új Partnerség Afrika Fejlődéséért) programról, a „jó kormányzásról,” a fenntar-

hatatlan biztonsági környezetről, a humán biztonságról, és az oktatásról. A szerző által tett legfontosabb megállapítás, hogy Afrika nem szemlélheti ölbe tett kézzel a folyamatokat, a fejlődéséért elsősorban maga felelős, hisz maga ismeri a lehetőségeit, kitorési pontjait. A reális szemlélethez azonban kritikus, gondolkodó, jól képzett és felkészült szakemberekre, politikusokra és példaképekre van szükség, akik fenntarthatják és segíthetik újrapozicionálni Afrikát a nemzetközi porondon.

Glied Viktor, politológus, történész, a PTE BTK Politikai Tanulmányok Tanszék tanársegédje első mondataival elkeserít bennünket, mivel felhívja figyelmünket arra a tényre, hogy a világ, amelyben élünk, nem fenntartható, ugyanis „igényeink messze meghaladják szükségleteink szintjét, és ha nem változtatunk szokásainkon, ökológiai lábnyomunk és szennyező életmódunk eltiporja a nyersanyagokat, a közjavakat, majd lassan felemészti mindent, amit a mindennapok során már természetesen veszünk”. Ezután bemutatja a fenntarthatóságot, az ahhoz kapcsolódó eseményeket, a környezet és a fejlesztés összefüggéseit, majd azt a meglepő állítást teszi, hogy „Afrika még mindig a legfenntarthatóbb kontinens”. Ez nagyrészt az afrikai természet közelebbi viselkedésének köszönhető, de természetesen az általuk okozott környezeti degradáció problémáját is jelzi. Gyorsan kiderül, hogy a globális Észak (USA és a fejlett európai országok) és a globális Dél (Kína, India, stb.) néhány országának nem csak a szén, kőolaj és földgáz lelőhelyek felkutatása, és megszerzése fon-

tos, hanem az olyan nyersanyagok is, mint a kobalt, nikkel, cink, gyémánt, arany, vagy akár a tea, kávé és kakaó. Ezeket a termékeket pedig leginkább Afrikából szerezhetik be, ahol minimális befektetéssel és nagymennyiségben lehet hozzájuk jutni. Így lehetséges az, hogy a korábbi gyarmati rendszerek szinte észrevétlenül átalakultak a nyugati fél által dominált egyenlőtlen kereskedelmi kapcsolatokká. Természetesen az új „gyarmatosító” országok megjelenéséről is információkat kapunk. A környezeti problémákkal foglalkozó rész több olyan kérdést is felvet (hulladékgyűjtés, mezőgazdasági, fásítási programok), amelyekkel érdemes lenne akár csak gazdasági alapon is foglalkozni, illetve más megvilágításba helyez néhány biztonságpolitikai kihívást is (pl. szomáliai kalózkérdés). Konklúzióként megállapítja, hogy a kontinens problémáinak kezeléséhez nemzetközi összefogás szükséges, azt egyedül az afrikaiak nem képesek megoldani.

Keserű Dávid, politológus a 21. századi fejlődő világ (benne kiemelten Afrika) urbanizációjával és annak problémakörével foglalkozik. Tanulmányából kiderül: bár az urbanizációhoz „számos negatív tényező is párosul, többek között az ivóvízellátás és csatornázás kérdése a metropoliszokban, a városi mélyszegény réteg kialakulása, a sok helyütt mérhetetlen nyomor, valamint a szlömök létrejötte, a hulladékkezelés, és -szállítás megoldatlansága, illetve mindezek hatásaként a különböző fertőző betegségek megjelenése és rohamos terjedése”. Ennek ellenére a városok lakossága folyamatosan és rohamosan nő, hisz ott több munkalehetőség van, mint vidéken ahol az emberek egyre inkább képtelenek önmagukat és családjukat eltartani. Ezért Afrikában már a kontinens lakosságának 40%-a él a városokban! Egyes vélemények szerint az elkövetkezendő évtized során az afrikai és ázsiai városlakók létszáma akár a duplájára is nőhet, ami majd három és félmilliárd embert jelent 2030-ra. A szerző tárgyyszerűen mutatja be először az urbanizáció globális, majd pedig afrikai helyzetét, kihívásait, amelyeket számtalan példával is alátámaszt (pl. Lagos és Nairobi példáján keresztül). A növekvő afrikai városokról írt fejezet és az ott található nyomor-negyedekben élők nélkülözésének és kiszolgáltatottságának bemutatása mély nyomot hagy az olvasóban, aki azon kezd gondolkodni, hogy milyen módon lehetne ezeket a problémákat kezelni. Bár erről sok döntéshozó elfeledkezik, de a települések problémáinak megoldása szintén beletartozik a fenntartható fejlődés témakörébe, éppen ezért egyre fontosabb kutatási terület lesz az elkövetkezendő évek során az afrikai urbanizáció, az afrikai városok formálódása, alakulása.

Bagi Judit, a Pécsi Tudományegyetem politológus hallgatója (e recenzió írásakor már végzett, okleveles politológus) a fekete kontinens gazdaságilag legerősebb, politikailag pedig legbefolyásosabb államának, a Dél-afrikai Köztársaság példájának bemutatásával taglalja a nők politikai szerepvállalásának és az oktatásnak kérdéseit. A szerző írásában rámutat arra a fontos tényre, hogy „a fenntartható fejlődés kizárólag a nők társadalmi, politikai, gazdasági és szociális szférába való bevonásával és aktív szerepvállalásával képzelhető el.” Természetesen ez nem megy egyik napról a másikra, de a bemutatott példákon keresztül megmutatja az oktatás fontosságát ebben a kérdésben. Ez már csak azért is fontos mert jelenleg a világ lakosságá-

nak egynegyede írástudatlan, a fejlődő országokban pedig 110 millió gyerek egyáltalán nem részesül oktatásban. Így már érthető, hogy a nemzetközi fórumokon miért visszatérő kérdés a mindenki számára hozzáférhető alapfokú oktatás megteremtése és a nemi alapon történő diszkrimináció teljes felszámolása. Ezek után olvashatunk olyan sikeres fekete-afrikai nőkről, akik a politikai életben jelentős sikereket értek el és az afrikai nők egyenjogúságáért küzdő mozgalmakról és a globalizáció (ez esetben hasznos) hatásáról. A tanulmány egyik fontos területe a fekete-afrikai nők oktatásával kapcsolatos, ahol a szerző nem csak azon lamentál, hogy milyen nyomorúságos a helyzet, hanem valós példákon keresztül (az afrikai migráció elnöiesedése vagy az afrikai nők sikertörténetei) megmutatja a kitérés lehetőségeit is.

Radics M. Péter újságíró, aki emellett a Pécsi Tudományegyetem politológus hallgatója a Dél-afrikai Köztársaságot érintő migráció kérdéskörével foglalkozik. A migráció már az emberiség létrejötte óta befolyásolja a társadalmak összképét, mivel annak megléte akár egy társadalom összeomlását, de éppen felemelkedését is elhozhatja.² Habár a Dél-afrikai Köztársaság maga is megszenvedett a kirekesztő apartheid rezsim ideje alatt, mégsem tudja hatékonyan kezelni a szomszédos országokból érkező menekültek problémáit, akikkel akár nyerhetne is, mivel a jól képzett fehér lakosság egyre nagyobb számban menekül el az országban, a pótlásuk pedig egyelőre nem megoldott. A bevándorlással kapcsolatos megoldatlan kérdések a gazdaság fenntarthatóságát is befolyásolják, ezért mindenképp szükséges mélyebben foglalkozni ezzel a kérdéssel. A szerző jó érzékkel mutatja be a bevándorlás problémáit, a bevándorlást gazdasági szempontból, majd az illegális bevándorlás kihívásait. Külön alfejezet foglalkozik a kockázatokkal a fenntartható fejlődéssel kapcsolatban, a migrációval kapcsolatos regionális együttműködéssel, annak törvényi szabályozásával, a migráció hatásaival az ország mindennapjaira (vidékfejlesztés, élelmiszer-termelés, infrastruktúra, kereskedelem, oktatás, egészségügy, AIDS, stb.). A szerző nem hallgat a migráció által keltett egyre inkább élesedő társadalmi feszültségekről sem, melyek károsan befolyásolják a Dél-afrikai Köztársaság és a szomszédos államok kapcsolatát is.

Vörös Zoltán politológus, a PTE BTK PhD hallgatója Kína afrikai térnyerését elemzi. Szerinte azzal, hogy az új nagyhatalom, és más országok, pl. India, Brazília is megjelentek a kontinensen gazdasági lehetőségeket kereső hatalmak között (akik ugye elsősorban a kontinens természeti kincseit, nyersanyagait akarják kitermelni, nem pedig a fenntarthatóság kérdésével foglalkozni) valójában az Afrika számára elérhető választék bővült. Így Kína képes alternatívát kínálni a kontinens államainak, térségeinek rövid, közép vagy éppen hosszú távú fejlődésük tekintetében. Olvashatunk az afrikai országok felé irányuló érdeklődés okairól (gazdasági, humanitárius és emberjogi), és tisztán látszik a tanulmányban, hogy a nyugati „demokratikus” államok és a később érkező újonnan felemelkedő országok legfontosabb érdeke egyértelműen az afrikai nyersanyag kincshez való korlátlan hozzáférés, a saját gazdaságuk fenntartása miatt. Ebben a versenyben a később csatlakozott Kína sajátos módszerek alkalmazásával egyre nagyobb sikereket ér el, mint a nyugati álla-

mok, akik demokratikus normák betartását követelik meg a gazdasági együttműködés során. Ezért is bukott meg a nyugati politika, és kerül egyre inkább előtérbe a gazdasági hatalommá vált Kína „pragmatikusabb” politikája. Kína nem csinál titkot abból, hogy expanzív külpolitikájának elsődleges mozgatórugója a piacok megszerzése mellett a gazdasági növekedéséhez elengedhetetlen energiabiztonság megteremtése, hiszen 1993 óta kőolaj behozatalra szorul. Sok olyan információt tudunk meg, amelyek érthetőbbé teszik számunkra a nemzetközi gazdaság, kereskedelem és a politika összefüggéseit, sőt egy-egy esemény magyarázatát is. A tanulmány erősségének tekinthető a gyakorlati példák (Szudán, Angola, Nigéria, Kongói Köztársaság, Dél-afrikai Köztársaság) bemutatása, prognózisok készítése. A szerző külön alfejezetben foglalkozik a Kínát érő kritikákkal, több esetben is bizonyítva azok alaptalanságát, illetve bemutatja, hogy a nyugati „demokratikus” államok is hasonló eszközökkel operálnak. Természetesen azért a jogos kritika is megjelenik, főként az elnyomó rezsimnek anyagi támogatása okán (Szudán, Zimbabwe). A kínai külpolitika működésével kapcsolatos megállapítások és a konklúzió is tartalmaz érdekes következtetéseket, amelyek további gondolkodásra és kutatásokra készítetik az olvasót.

A Fenntartható Afrika című könyvet bátran ajánlhatom mindazok számára, akik többet szeretnének megtudni az afrikai kontinens napi történéseiről és valóságáról, azok lehetséges, bennünket is érintő hatásairól.

E recenzió elsőként a Sereg Szemle folyóirat 2011/2. sz. 216–220. o. jelent meg.

Jegyzetek

- 1 Az afrikaiak gyakran a korábbi gyarmatosítókat teszik felelőssé az afrikai kontinens országaik állapotáért, az ott keletkező valamennyi problémáért és ezzel keltenek sokszor alaptalan büntudatot az európai államokban, hogy azok több támogatást biztosítsanak az afrikaiaknak. Az ilyen zsarolásokkal megszerzett támogatások nagy része a korrump afrikai vezetőknek köszönhetően soha nem jutnak el a rászorulókhöz.
- 2 Erre jó példa a Spanyolországból elűzött zsidók esete, akik kivándorlásával egész „iparágak” szűntek meg, jelentősen csökkentek a behajtott adók és az értelmiség egy jelentős része is elhagyta az országot. Ellenben azok az államok (Anglia, Hollandia) akik befogadták az elűzötteket anyagi felemelkedést tapasztalhattak meg. Hasonló eset történt a Franciaországból elűzött hugenották, illetve a Cseh-Morvaországból a Magyar Királyság és Erdély területére menekült anabaptisták (habánok) esetében is.

Keresse könyveinket
az Alexandra Könyváruházakban
és a független könyvesboltokban!

publikon
KIADÓ

www.publikon.hu

AFRIKAFEJLŐDŐVILÁG
KÖRNYEZETVÉDELEM
POLITIKATUDOMÁNY
FÖLDRAJZTÖRTÉNELEM

